

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI BIRGALIKDAGI IJODIY FAOLIYATGA O‘RGATISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Hojiyeva Zulfiya O‘ktamovna

*Nizomiy nomidagi Toshkent Davlat Pedagogika Universiteti “Umumiy pedagogika” kafedrası dots.nti,
PhD*

ОБУЧЕНИЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ СОВМЕСТНОЙ ТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Хожиева Зулфия Уктамовна,

PhD, доцент кафедры общей педагогики Университета Ташкентский Государственный Педагогический Университет имени Низами

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR JOINT CREATIVE ACTIVITY AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Hojiyeva Zulfiya Uktamovna,

PhD, Associate Professor, Tashkent State University named after Nizami

Annotatsiya: Mazkur maqolada muallif bo‘lajak o‘qituvchilarni birgalikdagi ijodiy faoliyatga o‘rgatishning nazariy asoslari haqida fikr-mulohazalarini keltirgan. Ishda birgalikdagi ijodiy faoliyatga asoslangan hamkorlik birgalikda ijod qilish sharoitini vujudga keltirib, o‘qituvchi-talaba hamkorligining yuqori darajasi sifatida namoyon bo‘lishi, bunday ta‘limiy vaziyatlar ta‘lim oluvchilarning ijobiy sifatlarini o‘zlashtirishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi hamda mustaqil rivojlanishning ijodiy yo‘lini tanlashlariga sabab bo‘lishi haqida mulohazali fikrlar mavjud. Birgalikdagi ijodiy faoliyatga asoslangan hamkorlik faoliyatiga o‘rgatish pedagogik muammo sifatida ochib berilgan.

Tayanch so‘zlar: Ijodiy faoliyat, kreativ kompetensiya, talaba, pedagogika, birgalikdagi faoliyat, innovatsion yondashuv, baholash, kommunikativ, hamkorlik.

Аннотация: В данной статье автор привел свои размышления о теоретических основах обучения будущих педагогов совместной творческой деятельности. В работе содержатся рассуждения о том, что сотрудничество, основанное на совместной творческой деятельности, создает условия для совместного творчества и проявляется как высокий уровень сотрудничества учителя и ученика, что такие образовательные ситуации положительно влияют на усвоение учащимися положительных качеств и побуждают их выбирать творческий путь самостоятельного развития. Обучение совместной деятельности, основанной на совместной творческой деятельности, раскрывается как педагогическая проблема.

Ключевые слова: Творческая деятельность, креативная компетентность, студент, педагогика, совместная деятельность, инновационный подход, оценка, коммуникативность, сотрудничество.

Abstract: In this article, the author expressed his thoughts on the theoretical foundations of teaching future teachers of joint creative activity. The article presents arguments that cooperation based on joint creative activity creates conditions for joint creativity and manifests itself as a high level of cooperation between a teacher and a student, that such educational situations positively affect the assimilation of positive qualities by students and encourage them to choose a creative path of independent development. The teaching of joint activity based on joint creative activity is revealed as a pedagogical problem.

Key words: Creative activity, creative competence, student, pedagogy, joint activity, innovative approach, assessment, communication, cooperation.

So‘nggi yillardagi ta‘lim tizimida yuz bergan asosiy o‘zgarishlar o‘quvchining o‘ziga xosligiga ijtimoiy qadriyat sifatida asosiy e‘tiborni kuchaytirish bilan bog‘liq. Ta‘lim jarayoniga uslubiy va nazariy yondashuvlar da yuqori sifatli o‘zgarishlar mavjud bo‘lib, unda birgalikdagi ijodiy faoliyat tendensiyasi aniq ko‘rsatilgan. Bu esa o‘z o‘rnida bo‘lajak o‘qituvchining individual va kasbiy shakllanishini, uning ma‘naviy, ijodiy imkoniyatlarini maksimal darajada ro‘yobga chiqarishni ta‘minlaydigan oliy o‘quv yurtida o‘qituvchilar tayyorlash tizimini tegishli ravishda modernizatsiya qilish zarurligini ko‘rsatadi.

Jamiyatimiz rivojlanishining tezlashuvi har qanday o‘zgarishlarga ijodiy yondashuvchi va bor muammolarni sifatli va noodatiy hal qilishga qodir mutaxassilarga ehtiyoj sezadi. Bu kabi mutaxassislarni tayyorlash hozirgi kunda ta‘lim tizimi oldida turgan eng asosiy muammolardan biri sanaladi. Ma‘lumki,

umumiy o'rta ta'limning vazifaci o'quvchilarni o'z iqtidorlari va ijodiy salohiyatlarini namoyon etishva rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish va barcha imkoniyatlarini ishga solishdan iborat. Shaxsni rivojlantirish maqsadini birinchi o'ringa qo'yilishi, o'quv predmetni bilimlar bilan boyitish va o'quvchilarni ushbu bilimlarni egallashlarini ta'minlash davlat hujjatlarida ham o'z aksini topgan. Jumladan, "Ta'lim to'g'risidagi qonun" da o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga, ularga ta'lim berishni ijodiy faoliyatga qiziqishlari va mayllarini hisobga olgan holda, individuallashtirishga urg'u beriladi. Shu munosabat bilan o'quvchilarni ijodiy tajribasini shakllanishi va ortib borishiga yordam beruvchi faol bilish va yaratish faoliyatini tashkil etish masalasi yuzaga keldi. Chunki busiz uzluksiz ta'limning keyingi bosqichlarida shaxsning o'z-o'zini nomoyon etishi samarali bo'lmaydi.

Ijodiy faoliyat – bu subyekt faoliyatining o'z mehnatiga (ishdan qoniqish, uni bajarish jarayonida yangilikka intilish, muammo yechimini topishda ijodiy motivatsiya) munosabati va masalani ijodiy hal etish (avval o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni hamda faoliyat usullarini yangi holatga mustaqil ko'chirish, muammoli, ma'lum obyektning yangi funksiyasini ko'ra bilish) jarayonidir. Ijodiy faoliyat jarayoni bu mustaqil o'quv-bilish faoliyatining eng yuqori darajada namoyon bo'lishi bo'lib, u o'zgaruvchan tavsifga ega bilim, ko'nikma va muayyan ijodiy faoliyat tajribasi hamda bilishning ijobiy motivlari sharoitida yuzaga kelishi hamda shu asosda o'quvchilarning ijodiy faoliyat tajribalarini egallashini ko'rsatdi. Bu esa, boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy bilish faolligini rivojlantirishni taqozo etadi. Ijodiy faoliyat mazmuni motivatsion-emotsional, kognitiv, irodaviy va faoliyatli-ijodiy komponentlarni o'zida aks ettiradi.

An'anaviy ta'lim nazariyasi va pedagogik amaliyot o'qituvchi faoliyati xususiyatlarini o'rganish, umumlashtirish asosida yaratilgan. Unda o'qituvchi ta'lim jarayonining subyekt, o'quvchi yoki o'quvchilar jamoasi shu jarayonning predmeti sifatida qaraladi. Ta'limni shu yo'sinda tasavvur qilish, shu tasavvurlarga ko'ra uni tashkil etish, boshqarish, nazorat qilishning turli bosqichlarida o'quvchining maqomi -uning ta'lim jarayonining faol ishtirokchisi ekanligi ma'lum darajada inkor etiladi.

Oliy ta'lim muassasalari asosiy ustuvor yo'nalishi-bu ma'naviy va axloqiy, insonparvarlik fazilatlarini ustunlik qiladigan kasbiy bilimdon, malakali, ijodiy rivojlanayotgan mutaxassisning shaxsini tayyorlash. Endi bo'lajak o'qituvchi uchun esa bu yetarli emas, balki bilim va qobiliyatlarning oddiy yig'indisiga ega bo'lish, uning o'zgarishga doimiy tayyorligi, ijodkorlikka tayyorligi zarur. Shuni ham e'tibordan chetda qoldirmaslik kerakki, bo'lajak o'qituvchilarda ijodiy faoliyatga tayyorgarlikni shakllantirish muammosi hali ham yetarlicha o'rganilmagan. Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, pedagogik oliy o'quv yurtlarida o'quv jarayonini tahlil qilish bu savol keng ma'noda ochilmagan degan xulosaga kelish imkonini beradi. Pedagogik oliy ta'lim muassasasida turli fanlar bo'yicha o'quv jarayonida talabalar tomonidan olingan ilmiy-nazariy bilimlar o'zaro yetarlicha bog'liq emas va o'qituvchining talabalar bilan kasbiy faoliyati jarayonida ijodiy o'zaro ta'siri to'g'risida tushuncha yetarli darajada ochib bermaydi. O'qituvchi pedagogik vazifalarni hal qilishda muammoni bo'lajak o'qituvchilar oldiga qo'yadi va u ular bilan hal qiladi, ularning oldida izlanish, ijodiy faoliyat standartini ko'rsatadi.

Bugungi kunda oliy o'quv yurti bo'lajak o'qituvchilarni o'qitish va o'qitishning yangi texnologiyalariga yo'naltirish muammosiga duch kelmoqda. Bizning fikrimizcha, oliy ta'lim muassasasiga pedagogik jarayonni insonparvarlashtirish, tabaqalashtirish va individuallashtirish, aql-idrokning yuksalishi va ijodiy yo'naltirishning asosiy yo'nalishini kiritish zarur. Aynan talabaning identifikatori orqali o'quvchining shaxsini ko'rish mumkin, chunki ijodkorlik ijtimoiy qadriyatlar bo'yicha shaxsni tarbiyalash va o'qitishni o'z ichiga oladi.

O'quvchida sodir bo'ladigan shaxsiy sifatlar -shaxsiy sha'n, prinsipiiallik, o'zligini tanish, onglilik, mustaqillik, bilimdonlik, topqirlik, ijodkorlik ko'p jihatdan bolaning o'ziga, uning faolligiga ham bog'liq. Binobarin, didaktik hodisalar nuqul o'qituvchi faoliyati xususiyatlari zaminida emas, aksincha, ters (teskari) muammolar qo'yish yo'li bilan bola faoliyati xususiyatlari asosida ham bayon qilinmog'i lozim. Zero, ta'lim ikki subyekt faoliyatining o'zaro kirishuvidan shakllanadi. O'zaro ta'sir ta'limning zu'ur etish, yashash, amal qilish shaklidir.

O'quvchiga ta'limning o'qituvchi bilan teng huquqli subyekt sifatida qarash, didaktika sohasidagi ayrim g'oyalarni taftish etish, milliy ruh, an'analarimizga mos kelmaydigan ba'zi g'oyalarni chegaralash imkoniyatini kengaytiradi. Masalan, hozirgi ta'lim nazariyasida subordinatsiya o'quv-tarbiya ishlarini tashkil etish, boshqarish, nazorat qilishning bosh talabi sanaladi. Agar o'quvchiga o'qituvchi bilan teng xuquqli subyekt shaklida qaraydigan bo'lsak, unda koordinatsiya o'quv-tarbiya ishlarini tashkil etish, boshqarish va nazorat etishning yetakchi talabi ekanligini e'tirof etishga to'g'ri keladi, o'quvchining o'qituvchi bilan hamkorlikda ta'limni qurishi, amalga oshirishi ham tan olinadi. Shuningdek, hozirgi ta'lim nazariyasiga o'rnatilgan qolgan g'oyalardan biri ijtimoiy tajribani o'zlashtirishning umumiyliigi to'g'risidagi fikrdir. Yoshlari teng, bilimlari, ishlash sur'ati, mustaqillik darajasi, fikrlashi, tayyorgarligi har xil bo'lgan o'quvchilarga bir xil darslik, sur'at, hatto bir xil qolipda dars o'tish o'zlashtirishning umumiyliigi g'oyasiga asoslangan. Aslida o'zlashtirish individualdir. O'qituvchi qanchalik mohir pedagog bo'lmasin, bolalar ma'lumot mazmunini

o'z ehtiyoj, qobiliyatlari darajasida o'zlashtiradilar. Ana shularga ko'ra, keyingi paytlarda ta'limni gomogen jamoalarda tashkil etish tajribasiga moyillik oshib bormoqda.

Maktab sharoitida o'quvchini ta'lim jarayonining subyekti deb qarar ekanmiz, uning, ya'ni shunday qarashning uch turini ajratamiz: yakka ta'limda o'quvchi individual subyekt rovida ishtirok etadi. Unda o'qitish va o'qish aksial - o'qsimon aloqada bo'lib, u bolalar ijodkorligini tarbiyalash uchun juda keng imkoniyatlarga ega. Genetik jihatdan yakka ta'lim eng qadimiy bo'lgani uchun unda bolaning faolligi subyektlikning eng tarixiy ko'rinishidir(1); jamoa bo'lib o'qish faoliyatida kollektiv subyekt ajratiladi. Bu vaziyatda munosabat, aloqalar retial - to'rsimon shaklda amal qiladi. To'rni tashkil etgan iplarning bir-biri bilan bog'langan uchlarini ko'z oldimizga keltirsak, kollektiv subyektning faoliyatini tashkil etish, boshqarish, nazorat qilishning o'ta qiyinligi, murakkabligiga guvoh bo'lamiz. Bundan kelib chiqadigan xulosa shuki, jamoa ta'limida individual ta'limga nisbatan bolalar ijodkorligini tarbiyalash ham qiyin, ham imkoniyatlari oz; maktab ta'limiga pedagogik texnologiya g'oyasining kirib kelishi natijasi o'laroq, differensial ta'limga e'tiyaj oshib bormoqda. Sinf jamoasini bolalarning ishlash sur'ati, real bilish imkoniyatlariga ko'ra kichik guruhlariga ajratish o'quvchilar ijodkorligini tarbiyalash ishlarini ham ma'lum darajada osonlashtiradi, bunday ishning imkoniyatlarini oshiradi. Bu yerda bolalar ijodkorligi guruh ishlari shaklini oladi, ammo kichik guruh a'zolari o'rtasidagi aloqa retial shaklda amal qiladi. Shunday qilib, hozirgi zamon ta'limida aynan olingan bir o'quvchi faoliyatining individual subyekt, kollektiv subyekt, kichik kollektiv subyekt ko'rinishlari mavjud.

Yuqoridagilarga ko'ra, bo'lajak o'qituvchilarni birgalikdagi ijodiy faoliyatni tashkil etishga o'rgatish vaziyatga mos xarakterda bo'lishi lozim. Bu boshlang'ich sinf o'quvchilari taraqqiyotiga ham to'g'ri keladi. Negaki, boshlang'ich sinf o'quvchilarida narsa-hodisalarni yaxlit tasavvur qilish layoqatlari rivojlangan. Analizga o'rgatish maktabga kelgandan keyin boshlanadi. Boshlang'ich ta'limning tiplari ham nihoyatda ko'p: verbal ta'lim; individual ta'lim; topshiriqli ta'lim; muammoli ta'lim; differensial ta'lim va sh.k. Ularning elementlarini o'zaro qo'shib, ta'limning binar, trinar ko'rinishlarini shakllantirish mumkin. Bularning barchasida o'quvchilarda ijodkorlikni tarbiyalash imkoniyatlari mavjud. Shunday bo'lgach, o'qish faoliyatining subyektlik sifati ta'lim tiplarining barchasi bilan ham daxldor.

O'qishga ijodiy faoliyat subyekti sifatida qarash bolalar ijodkorligiga oid qator prinsiplarni ajratish imkoniyatini beradi. Zamonaviy jamiyat tomonidan o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan talablar kasbiy pedagogik tayyorgarlikni yangi bosqichga olib chiqish ehtiyojini kun tartibiga qo'yadi. Ijodkor o'qituvchilarga bo'lgan ehtiyoj butun dunyoda dolzarb masaladir. Shunday qilib, jamiyat kasbiy muammolarni hal qilishning yangi usullarini topa oladigan talabalar shaxsining yehtiyojlariga javob bera oladigan, ijodiy g'ayratli va nostandart yechimlar topa oladigan qobiliyatga ega ijodiy o'qituvchiga muhtoj.

Rivojlangan ijodiy fikrlash zamonaviy dunyoda shaxsning muvaffaqiyati uchun tanqidiy fikrlash va ijodkorlik kabi ko'nikmalar zaruriy shartdir. Agar bo'lajak o'qituvchilarda ijodiy faoliyatga qiziqishlari yetarlicha rivojlangan bo'lsa, mazkur jarayon yanada samarali kechadi. Pedagogik faoliyatga nisbatan ijodiy munosabat, kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni egallash ehtiyoji, o'z ijodiy quvvati, ta'lim jarayonini loyihalashtirish ko'nikmalarini rivojlantirishga intilish o'zini o'qituvchi sifatida namoyon eta olish imkoniyatini beradi. Bu esa, o'z navbatida, bo'lajak o'qituvchilarni ijodiy faoliyatga yo'naltirish omili sifatida xizmat qilishi muqarrar.

Birgalikdagi ijodiy faoliyatga asoslangan hamkorlik birgalikda ijod qilish sharoitini vujudga keltirib, o'qituvchi-talaba hamkorligining yuqori darajasi sifatida namoyon bo'ladi. Bunday ta'limiy vaziyatlar ta'lim oluvchilarning ijobiy sifatlarni o'zlashtirishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi hamda mustaqil rivojlanishning ijodiy yo'lini tanlashlariga sabab bo'ladi. Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, bo'lajak o'qituvchilarning amaliy tayyorgarliklarini tashkil etishning asosiy sharti ularning ko'p tomonlama yo'nalishga ega bo'lishini ta'minlashdan iborat. Ushbu jarayonda ular shaxsiga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatni loyihalashtirish tajribasiga ega bo'la oladilar.

Adabiyotlar:

1 Маъмуров. Б.Б. Бўлажак ўқитувчиларни шахсга йўналтирилган таълим жараёнини лойиҳалашга тайёрлашнинг дидактик хусусиятлари ва йўналишлари. Илмий мақола. Илмий хабарнома, АДУ, №1 2016 йил.-94 с.

2. Ходжиева З.У. (2016). Гуманизация дидактических отношений в современном образовании. Молодежь в науке и культуре XXI в.: материалы междунар. науч.-, 201.

3. Джураев Р.Х., Толипов Ў.К., Шарипов Ш.С. Узлуксиз таълим тизимида ўқувчиларни касб-хунарга йўналтиришнинг илмий-педагогик асослари. – Т.: Фан, 2004. – 119 б.

4. Очилов М. Муаллим - қалб меъмори. Т.: Ўқитувчи, 2000.- 432 б.

5. Hojjeva, Z. U. (2014). The Role of «Mark» in Humanization of Didactic Relationships. In Young Scientist USA (pp. 33-36).